

СТРУЧНИ РАДОВИ

Мр Саша МИЈАЛКОВИЋ,
Полицијска академија

АКТУЕЛНИ ПРОБЛЕМИ БЕЗБЕДНОСТИ У ШКОЛИ

Резиме: Проблематика безбедности у школи код нас није довољно теоријски обрађена, а ни механизми за њено унапређење у пракси нису у потпуности развијени. Због тога се у раду настоје дефинисати и описати њене основне категорије, првенствено фактори који узрокују и доприносе настанку појава угрожавања, објекти угрожавања безбедности у школи и вредности које се том приликом нападају, присутни видови и облици угрожавања безбедности у школи и начини њиховом супротстављању, уз посебан осврт на субјекте који се старају о унапређењу стања безбедности у школи и пример модела безбедне школе.

Кључне речи: безбедност, школа, угрожавање безбедности, етиолошки чиниоци, субјекти безбедности, модел унапређења безбедности у школи.

УВОД

Безбедност у школи¹ је проблематика која у последњих неколико година све више заокупља пажњу опште, стручне и научне јавности. Грађани су више забринути него заинтересовани, јер су тенденције друштвено-негативних појава усмерене против личне и имовинске безбедности њихове деце. Стручне службе пак настоје да у оквиру законских овлашћења што успешније реализују функцију безбедности, настојећи да отклоне организационе и функционалне недостатке система безбедности у превенцији и сузбијању појава угрожавања у школи. Научна јавност није посветила заслужену пажњу овом проблему, па је теоријска мисао више него скромна у изналажењу адекватних решења за његово превазилажење. Међутим, значајно је и то да је проблем идентификован, те да се тежи његовом решавању.

У проучавању наведене проблематике мора се поћи од чињенице да извесне појаве угрожавања безбедности у школи нису нове, већ да су постојале и раније, али је њихова заступљеност била знатно мања, а интензитет далеко слабији. Усложњавање безбедносне проблематике у школи може се аргу-

¹ Именица школа је коришћена у једнини, у смислу школе као васпитно-образовне институције.

ментовати тиме да су, изналазећи нове начине, садржаје и облике угрожавања безбедности, њихови носиоци "пробили баријере" традиционалног подручја свог деловања. Тако се сфера угрожавања проширила према члановима друштва којима је безбедност најпотребнија, и пренела на просторе који су били најмање угрожени.

Традиционално, школа је једна од значајнијих институција у друштву. Циљ њене васпитно-образовне функције није само описмењавање најмлађих и припрема за будући професионални и приватни живот. Не сме се заборавити значај школе у креирању опште и безбедносне културе деце и школске омладине, кроз едукативне програме који наглашавају значај виталних вредности друштва и личних вредности појединца, механизме њиховог угрожавања и методологију заштите, што је један од предуслова ефикасности система безбедности (Стајић, Мијалковић, Станаревић 2004: 48-52, 177-179).

ЕТИОЛОШКИ ЧИНИОЦИ УГРОЖАВАЊА БЕЗБЕДНОСТИ У ШКОЛИ

Фактора који доприносе настанку или узрокују угрожавања безбедности у школи је много, али се њиховом генерализацијом могу идентификовати неки основни:

- *масовност популације ученика*. Претпоставке су да у већини модерних држава једну четвртину до једне трећине становништва чине деца и школска омладина. Што је циљна група-објект потенцијалног угрожавања већа, већа је и вероватноћа виктимизације њених чланова;
- *просторна концентрисаност популације ученика*. Школе су места у којима је сваког радног дана, у устаљеном временском интервалу, присутан велики број деце на једном месту. У том смислу, за носиоце угрожавања безбедности нарочито су интересантни празнични дани, почетак и крај наставног полугодишта и школске године, разне приредбе, сусрети школа и сличне манифестације, када је присуство ученика најмасовније;
- *старосна доб ученика*. Школска деца и омладина су најмлађи слој становништва (нарочито ученици основних школа) који је због тога посебно значајан, али и рањив. С друге стране, деца и омладина су подложнији манипулацијама носилаца угрожавања који су у односу на њих и физички супериорнији;
- *значај популације ученика*. Одређени облици угрожавања безбедности попут тероризма који за циљ, између осталог, имају и фокусирање пажње јавности на одређене проблеме, промоцију политичких, националистичких, сепаратистичких и других идеја, највеће ефекте оствариће угрожавањем безбедности оног дела друштва на који је јавност нарочито осетљива, а то је управо школска популација;
- *већа подложност деце манипулацијама*. Недовољно опште знање и недостатак животног искуства нарочито доводе до наивности и лаковерности ученика, а све то доприноси њиховој виктимизацији разним облицима угрожавања. Дељење летака са религијским (односно "квазирелигијским")

БЕЗБЕДНОСТ

садржајима и позив ученицима на приступање верској заједници неће увек бити протумачен као покушај врбовања у деструктивну верску секту;

- *физичка инфериорност ученика*. За реализацију одређених појава угрожавања нарочито је важно да отпор који жртва пружа буде лако савладив. Тако је много лакше извршити силовање, разбојништво, разбојничку крађу и слично кривично дело над учеником него над одраслим лицем;
- *поткултура ученика*. Понашање ученика је, осим на формалним, засновано и на одређеним неформалним правилима. Све је више имитирања школске деце и омладине из развијених, западних земаља где су конзумирање алкохола и наркотичких средстава, насиље, прерано ступање у сексуалне односе, бунтовништво које се манифестује кроз негирање општих, традиционалних вредности у друштву и слично "нормалне" појаве. На тај начин социјалне девијације постају пожељно понашање које је неопходно за пријем у одређену, међу ученицима "популарну" друштвену групу. Томе у мноме доприносе медији;
- *имовина ученика*. Имовина "просечног ученика" је скромна. Међутим, све је више оних који поседују луксузну гардеробу, накит, мобилне телефоне и велике џепарце, због чега постају мета старијих ученика или других лица;
- *масовност школа*. Школа има малтене у сваком већем насељу, да не говоримо о градовима са више стотина хиљада, па и више милиона становника;
- *имовина школе*. Савремене тенденције у васпитно-образовном процесу захтевају све већу употребу савремених научних и техничких достигнућа у настави. Тако школе располажу извесним средствима као што су ТВ пријемници, видео рекордери, радио-касетофони, камере, видео бимови, видео пројектори, графоскопи, рачунари са пратећом опремом и друго, што је тражена роба на црном тржишту. Осим тога, одређене стручне школе имају специјализоване лабораторије (медицинске школе, хемијске школе), односно радионице (машинске школе, електротехничке школе) са материјалом и средствима за рад (алатом, инструментима и другим радним прибором) који се након противправног отуђења може користити за личне потребе, продати или употребити за извршење кривичних дела и прекршаја;
- *неразвијеност механизма за старање о безбедности у школи*. Досадашње потребе за одржавањем реда у школи задовољавале су тзв. службе "домара", односно школских служитеља који су надгледали школске улазе и старали се о хигијени у школи. Међутим, измењени укупни контекст безбедности у друштву и усложњавање безбедносне проблематике одразили су се и на безбедност у школи, при чему постојећи механизми за одржавање реда и дисциплине нису довољни, а ни стручни да се супротставе новонас-

талим проблемима. Ту чињеницу злоупотребљавају носиоци појава угрожавања².

Ово су само неки, круцијални фактори који доприносе настанку или узрокују угрожавање безбедности у школи. Који ће од њих бити пресуднији, зависи од конкретног облика угрожавања, носиоца угрожавања, односно мете-објекта угрожавања: за крађу је најбитније то да ученици или школа поседују одређену имовину која се може лако противправно присвојити; за терористички напад је најважније да има што више жртава које за нацију имају нарочиту вредност и значај; ако је у питању продаја наркотичких средстава, онда је пресудније то што у школама има велики број потенцијалних конзумента; за разне видове деструктивне психолошко-пропагандне делатности важније је што у школама има неискусних и наивних појединаца који ће подлећи идејама пропагандних садржаја итд.

Важно је нагласити да наведени етиолошки чиниоци нису свуда и подједнако заступљени, што зависи од многих других фактора, понајвише од специфичности социокултурног амбијента у коме се школа налази. Тако се проблематика безбедности у школи, грубо и условно, може посматрати из најмање два угла: *прво*, као безбедност у школама сеоских средина и мањих места и *друго*, као безбедност у школама градова. Наиме, у сеоским срединама и мањим насељима и градовима има мање становника, па тиме и мање деце, док је у градовима ситуација супротна. Састав становништва је хомогенији у мањим местима за разлику од градова у којима је становништво, услед изражених миграција, знатно хетерогеније. У сеоским срединама се још увек даје велик значај патријархалном васпитању и религији, док је у градовима то мање изражено. Услед тога, села много боље функционишу као заједница него градови. Уз то, различит је систем вредности код становништва на селу у односу на становништво у градовима, па тако и школа заузима више место на скали друштвених вредности код мештана села него код становника градова. Најзад, безбедносна проблематика је, услед наведеног, знатно сложенија у градовима него у селима, а све то се рефлектује на безбедност у школи.

С друге стране, наведене константације се не смеју прихватити као правило. Нису сва села, а ни сви градови подједнако развијени и исте величине. Затим, важно је и то да ли се школе налазе у местима централног дела земље која су по неком правилу развијенија него места на њеној периферији, у пограничним местима; да ли су у тзв. "неуралгичним" тачкама, или у подручјима земље или месту у коме нема међунационалних и других конфликта итд.

Уважавајући један од основних постулата безбедносних наука да се свака безбедносна појава мора посматрати индивидуално, а сагледавати у ширем безбедносном контексту, може се константовати да се безбедност у свакој конкретној школи мора пројектовати и штитити на принципима неке опште

² Услови на месту извршења криминалне радње, као елементи окружења, детерминишу понашање извршиоца криминалне радње (Ђурђевић, 2002:99).

БЕЗБЕДНОСТ

стратегии очувања и унапређења безбедности у школи, уз уважавање свих посебности стања безбедности конкретног социо-културног амбијента у коме се школа налази.

ОБЈЕКТИ УГРОЖАВАЊА И ВРЕДНОСТИ КОЈЕ СЕ НАПАДАЈУ ПОЈАВАМА УГРОЖАВАЊА БЕЗБЕДНОСТИ У ШКОЛИ

Операционализацијом синтагме *безбедност у школи*, уз уважавање њеног пренесеног значења, може се закључити да се под тим подједнако подразумева како безбедност лица која учествују у васпитно-образовном процесу, тако и безбедност саме школе као физичког објекта. То су уједно и потенцијални објекти угрожавања безбедности у школи.

Под лицима која учествују у васпитно-образовном процесу подразумевају се ученици и наставно особље, али и стручни сарадници, административни и помоћни радници на одређеним пословима који су у директној или индиректној вези са наставом и боравком ученика и извођача наставе у школи (служба секретаријата школе, служба педагога, служба психолога, служба за послове исхране, служба за одржавање уређаја и инсталација - техничка служба, лаборантска служба, служба за одржавање хигијене итд.). Међутим, поред наведених лица, објект угрожавања могу да буду и посетиоци школе (најчешће родитељи).

Вредности које се нападају угрожавањем безбедности лица која учествују у васпитно-образовном процесу јесу њихова лична и имовинска сигурност. При том се под личном сигурношћу подразумева како физички, тако и морални интегритет личности.

Када је реч о безбедности школе као физичког објекта, неопходно је прецизирати шта се све под тим појмом подразумева. Наиме, сама школа је смештена у одређеним објектима у којима се налазе извесна материјално-техничка средства, односно имовина школе о којој је већ било речи. Међутим, под школом се подразумева и школско двориште које има готово свака школа. Затим, одређене школе имају сопствене интернате за смештај својих ученика, тако да би се и тај простор требао узети у обзир када је реч о безбедности у школи. Исто тако, неке школе имају и своја истурена одељења и објекте (истурена одељења у неким селима или насељима; специјализовани кабинети, лабораторије и радионице; разни полигони и сл.) што се такође мора сматрати школом.

Вредност која се напада угрожавањем школе као физичког објекта је првенствено имовина, а намера носиоца угрожавања може да буде њено физичко оштећење или уништење, или противправно присвајање. Најзад, и сам наставно-образовни процес може бити објект напада угрожавања безбедности у школи.

Међутим, ни ово се не сме прихватати као универзално правило. Тако нпр., угрожавање безбедности ученика у школи може да буде средство за реализацију другог облика угрожавања безбедности, као што је тероризам. Том приликом се индиректно нападају неке друге вредности, попут уставног уређења и безбедности државе, при чему су циљеви сасвим друге природе

(политички). Затим, под угрожавањем безбедности ученика мора да се подразумева и угрожавање безбедности ученика док су на школском излету или екскурзији. Иста је ситуација и са угрожавањем безбедности ученика на путу од куће до школе и обратно.

Пошто су објекти угрожавања безбедности у школи и вредности које се том приликом нападају многобројне и разноврсне, најбоље би било да се под угрожавањем безбедности у школи подразумева угрожавање физичког, моралног и имовинског интегритета лица учесника у васпитно-образовном процесу у свим ситуацијама које су у директној и индиректној вези са поменутиим процесом (што подразумева наставне и ваннаставне активности које се реализују од стране извођача наставе у школским објектима или ван њих), као и оштећење или уништење школских објеката и оштећење, уништење или отуђење имовине школе независно од самих намера и циљева носилаца угрожавања безбедности.

НАЈЗАСТУПЉЕНИЈИ ОБЛИЦИ УГРОЖАВАЊА БЕЗБЕДНОСТИ У ШКОЛИ

Имајући у виду велику динамичност и еластичност савремених појава угрожавања, те често руковођење њихових реализатора максимумом да "циљ оправдава средство", може се закључити да велики број појава угрожава, односно може угрозити безбедност у школи. Начелно, све ове појаве би се према пореклу свог извора, односно према месту настанка, условно могле поделити на оне које су:

- настале изнутра (*унутрашње*);
- дошле споља (*спољне*) и
- комбинованог порекла (*комбиноване*).

Ова класификација обухвата све облике угрожавања безбедности у школи независно од степена њихове друштвене штетности, односно друштвене опасности. Тако се у истој групи могу пронаћи појаве угрожавања безбедности чији су негативни ефекти по заштићене вредности друштва различитог интензитета.

С друге стране, појаве угрожавања безбедности у школи би се, према степену друштвене опасности коју носе, односно стварају, начелно могле класификовати као:

- *дисциплински преступи ученика* - иако с аспекта теорије безбедносних наука не представљају озбиљан вид угрожавања, многобројни облици недисциплине ученика у школи проузрокују или могу проузроковати негативне последице у домену имовинске безбедности ученика или школе, здравствене безбедности ученика, моралног интегритета ученика и наставника и слично. Овде се мора имати у виду да се многе појаве угрожавања безбедности, попут вербалних деликата (Клевета чл. 92 КЗ РС, Увреда чл. 93 КЗ РС³ и сл.), готово никад не квалификују као кривична

³ Кривични закон РС, *Службени гласник РС* број 26/77 са каснијим изменама и допунама.

БЕЗБЕДНОСТ

дела (без обзира што се гоне по приватној тужби). Напротив, скоро увек се третирају као дисциплински преступи ученика који се на нивоу школе дисциплински санкционишу, независно од органа формалне социјалне контроле и без њиховог обавештавања и ангажовања. Осим тога, такви унутрашњи облици угрожавања су, поред нерада, немара и некоректног односа према наставницима и настави, често увод у "деликвентску каријеру" многих ученика који су у каснијем животу носиоци знатно озбиљнијих облика угрожавања, најчешће криминала. С друге стране, носиоци таквих појава могу да буду и запослени у школи. Негативни ефекти дисциплинских преступа су последице које настају или могу настати по безбедност ученика, односно прихватање преступничког понашања од стране ученика као "нормалног и пожељног";

- *социјалне девијације* - такви облици угрожавања нису ни мало безначајни. То су појаве које се не могу сматрати криминалом у ужем смислу, али се не смеју занемарити јер значајно нарушавају безбедност појединца и колектива. Најчешће је реч о алкохолизму и наркоманији.

Алкохолизам је појава угрожавања првенствено унутрашњег порекла. Акутно или хронично пијанство ученика најчешће је последица имитирања одраслих и тежње ка што ранијем уласку у "њихов свет". Томе свакако доприноси и непостојање адекватних и недоследно спровођење постојећих прописа којима се регулише купопродаја алкохолних пића, чиме је омогућена неконтролисана продаја малолетницима. Озбиљан проблем представља и рад одређених угоститељских објеката, барова, кафића и разних других клубова у непосредној близини школа, у којима су алкохолна пића доступна школској популацији.

За разлику од алкохолизма, *наркоманија* је облик угрожавања безбедности готово увек комбинованог порекла. Увидевши могућност велике и брзе зараде од продавања наркотичких средстава школској популацији, наркодилери су у школским двориштима и клупама створили ново тржиште⁴. Тако школска омладина све више постаје њихов конзумент. Осим тога, ученици све чешће сами доносе и "дилују" наркотичка средства у школама, а с обзиром на то да је за њихову куповину потребна извесна свота новца, нису ретке појаве злоупотребе и продаје одређених психоактивних лекова. С друге стране, тужна је чињеница да су школска дворишта постала стецишта за наркомане који након уживања опојних дрога, за собом остављају шприцеве и игле, што су предмети који се могу окарактерисати као *опасне ствари* којима се може угрозити безбедност (првенствено здравствена) деце⁵.

Поменуте појаве угрожавања познате су још и као облици самоугрожавања - аутодеструкције, јер је њихов носилац истовремено и жртва. Осим тога, то су озбиљни криминогени фактори: зависници у стању опијености или услед

⁴ Настојање наркодилера да се активним и потенцијалним конзументима омогући долажење до психоактивних супстанци на готово сваком месту последица је тзв. *хиперпродукције* опојних дрога, како природних, тако и синтетичких (Маринковић, 2004:323).

⁵ Почетком новембра 2004. године, јавност Србије узнемирила је вест да је у парку испред дечјег вртића у Бору петогодишњи Александар Илић у трави пронашао шприц са иглом који су претходних дана одбацили наркомани, те се, играјући се њиме, убо у прст руке. Проблем је постао већи када надлежне медицинске службе нису имале вакцину којом би дечака заштитиле од хепатитиса.

"кризе" због недостатка опијата често нису у стању да контролишу своје поступке који су махом деструктивне природе. Том приликом настају нове појаве угрожавања које се манифестују као насилништво, нарушавање телесног интегритета других лица, уништење или оштећење имовине и слично, а нису немогући ни случајеви самоповређивања и самоубистава. Такви облици угрожавања нарочито су изражени у оквиру реализације ђачких излета, екскурзија и матурских вечери;

– *прекршаји* - то су већ озбиљније повреде јавног поретка чијем супротстављању органи формалне социјалне контроле посвећују већу пажњу. У случају извршења прекршаја у школи, одговорна лица школе против извршиоца могу покренути само дисциплински поступак, не и да га на други начин санкционишу. Иста је ситуација и са извршеним кривичним делом. То је раније управо и био основ за контакте и сарадњу школа са субјектима безбедности, првенствено полицијом. Данас су актуелне тенденције сарадње поменутих институција све више усмерене на проактивно, превентивно уместо на постделиктно, односно репресивно деловање.

Најзаступљенији су прекршаји против јавног реда и мира, а односе се на насилничко понашање; непристојно, безобзирно или дрско понашање; свађу и вику; употребу пиротехничких средстава; проституцију и слично⁶. Нарочито забрињава пораст обима масовних туча и проституције ученика.

Када је реч о *масовним тучама*, мора се имати у виду да у одређеним ситуацијама овај прекршај (чл. 6 ЗОЈРМ) може да прерасте у кривично дело са озбиљним последицама (Учествовање у скупини која изврши насиље, чл. 230 КЗРС). Имајући у виду да насиље у нашој земљи све више постаје "нормална" појава, те да се старосна доб насилника снижава, то би се превенцији масовних туча ученика морала посветити већа пажња.

Појава *проституције* малолетних лица свакако је алармантна и забрињавајућа. У пракси нашег школства и система безбедности евидентирани су случајеви проституције и порнографије деце и школске омладине која је добила жаргонски, "несрећни" и неадекватан назив *школска проституција*. Иако нема индиција које наговештавају да је реч о организованој проституцији и порнографији, ова вест је узнемирила јавност Србије и привукла пажњу надлежних државних органа⁷. До сада су регистровани случајеви проституције ученика махом ван зграда школе, што наравно не значи да је нема и у школским објектима⁸. И проституција је, попут алкохолизма и наркоманије, израженија у оквиру реализације ђачких излета, екскурзија и матурских вечери.

⁶ Види - Закон о јавном реду и миру, *Службени гласник Републике Србије* број 51/1992.

⁷ Почетком новембра 2004. године у Крагујевцу је откривен порнографски видео материјал у коме су актери двоје ученика старосне доби од свега седамнаест година. То је био повод за "медијску хајку" на домаће школство којом приликом су изнесени подаци о широкој распрострањености проституције међу школском популацијом и оптужено наставно особље да такве појаве толерише. Тврдње медија до данас нису доказане. Опширније у - Наставници нису реаговали на порнографију, *Блиц* 4. новембар 2004.; Ђаци постали порно звезде, *Новости* 4. новембар 2004.; Званично нема проституције, *Новости* 4. новембар 2004. итд.

⁸ У првих 10 месеци 2003. године регистрован је 31 случај проституције ученика ван школе, а у истом периоду 2004. године, 21 случај ван школе и само 1 случај у објектима школе. Из изјаве Драгана Јочића, министра унутрашњих послова Републике Србије. Опширније - Безбедност ученика заједнички задатак полиције и просвете, *Полицајац* број 5, МУП РС, 2004.

БЕЗБЕДНОСТ

Прекршаји могу бити унутрашњег, спољног или комбинованог порекла. Њихова опасност огледа се и у могућности прихватања одређених образаца негативног понашања од стране већег броја ученика;

– *кривична дела* - у квантитативном смислу, то су најмање заступљени облици угрожавања безбедности у школи. Међутим, у квалитативном смислу, с обзиром на степен друштвене опасности коју са собом носе и последице које могу проузроковати, то су свакако најозбиљнији и најопаснији облици угрожавања.

Од кривичних дела која се врше у школи најзаступљеније су појаве угрожавања безбедности имовине (крађе, разбојничке крађе, изнуде, оштећења туђих ствари и то како имовине ученика, тако и имовине школе), угрожавања физичке безбедности, односно телесног интегритета (лаке и тешке телесне повреде и слични акти насиља који могу узроковати трајно оштећење људског организма, па и смрт)⁹, појаве санкционисане Законом о оружју и муницији (илегално поседовање експлозивног направа и оружја, најчешће ватреног), против опште сигурности (пуцање из ватреног оружја), угрожавања достојанства личности и морала (блудне радње, силовање и од скоро све присутнија појава сексуалног узнемиравања ученика од стране предавача) итд. Посебно забрињава појава корупције која је све присутнија у школи.

Корупција се најчешће манифестује кроз давање и нуђење поклона од стране ученика и родитеља, односно кроз захтевање и примање поклона од стране наставника. Разлог је знак пажње за наводну наставникову "бригу о ученику" која се најчешће манифестује кроз "поклањање" оцена. С тим у вези, могући су и случајеви сексуалне експлоатације ученика од стране извођача наставе. Иако на први поглед делује чудно, у оквиру противправних активности типичних за корупцију у њеном ширем смислу, лица која иначе могу бити извршиоци неких од кривичних дела корупције злоупотребљавају свој положај и сексуално експлоатишу лица која од њих очекују услугу¹⁰.

Међу облицима угрожавања безбедности који долазе споља могу се идентификовати готово све наведене појаве, с тим што би се овом приликом посебна пажња посветила тероризму и деструктивном деловању верских секти.

Наиме, школе су изузетно лаке, а због тога и повољне мете напада савремених¹¹ *терориста*. Тиме би се, због масовности и значаја жртава, постигао максималан жељени учинак: изазивање страха и неповерења у носиоце

⁹ Исто. Није потребно подсећати на неммо и стравичан догађај од 16. марта 2005. године када је испред школског дворишта београдске Гимназије "Свети Сава" шеснаестогодишњи дечак Никола Ковачевић брутално физички нападнут од стране својих вршњака, при чему је задобио тешке телесне повреде које су пар дана након тога узроковале његову смрт. Да трагедија буде већа, на шетњи ученика и наставног особља кроз центар Београда у оквиру реализације тзв. "Часа љубави и толеранције" који је мотивисан овим немилим догађајем, један ученик је задобио тешке телесне повреде од вишеструког убода ножем.

¹⁰ С тим у вези, исте су "тежине" и исте последице стварају појаве у којој нпр., професор, уз одређену новчану накнаду, упише одговарајућу оцену у индекс студенткињи, или то учини захтевајући сексуални однос с њом као противуслугу.

¹¹ О савременом, односно *постмодерном* тероризму детаљније у - Савић, 2004; Јовић, Савић, 2004.

државне власти код ширих слојева грађана и скретање пажње на идеологију и циљеве терориста. Облици терористичких напада на школе су многобројни и разноврсни, а чини се да су најпогоднији они са подметањем експлозивних направа или узимањем талаца¹². С тим у вези, хитно и ефикасно поступање надлежних државних органа по пријави о постављеним експлозивним направама у школама мора да буде њихов апсолутни приоритет. Због тога је ова чињеница у последње време у нашој земљи често злоупотребљавана, а лажне анонимне дојаве о постављеним експлозивним направама у зградама школа учесталије су у време писмених и контролних задатака.

Када је реч о *верским сектама*, њихово оснивање и деловање није кривично нити друго кажњиво дело. Међутим, само њихово постојање представља социјалну девијацију. Осим тога, ове специфичне друштвене групе свакако спадају међу озбиљније носиоце угрожавања безбедности, при чему су њихови чланови организатори, подстрекачи или извршиоци прекршаја и кривичних дела, или пружају разне видове помоћи извршиоцима пре и након извршеног деликта. Нове чланове је најлакше врбовати управо у школи где услед незнања и немогућности адекватне процене ситуације, ученици често подлежу психолошко-пропагандној делатности чланова секти. Тако се у школама и школским двориштима често деле леци или књиге и брошуре са религиозним садржајима које позивају децу на чланство у верској заједници. Најопасније је свакако деловање тзв. сатанистичких секти, са којима се најчешће повезује извршење многих кривичних дела, али и мистериозне смрти у школским двориштима, односно ученика основних и средњих школа ван школских зграда¹³.

Што се тиче појава кривичних дела која су тзв. *комбинованог порекла*, најчешће су присутне појаве "растурања" дроге у школским двориштима, имовинских деликата (крађа из школе, разбојничке крађе делова одеће, обуће, накита, мобилних телефона, торби итд.), масовне туче ученика школе са ученицима других школа или трећим лицима и слично.

Неопходно је нагласити да је динамика безбедносно - угрожавајућих појава запрепаштујућа: све је већи број угрожавања са озбиљнијим последицама. Да је тако, показује и следећи илустративан компаративни приказ друштвено-негативних појава заступљених у школама Сједињених Америчких Држава 1943. године (лево) и 1993. године (десно) (Марковић, 2002:58).

¹² Није потребно подсећати на талачку кризу у Првој школи у Беслану (Русија), када је 1. септембра 2004. године наоружана терористичка група мултинационалног састава противправно лишила слободе и као таоце држала стотине ученика и њихових родитеља. Криза је окончана противтерористичким дејствима владиних оружаних снага 3. септембра, а резултирала је смрћу 344 цивила међу којима је било најмање 172 ученика, док је број повређених и оних у стању шока и пострауматског стреса знатно већи.

¹³ Познат је случај самоубиства Андреје Јевтић и Филипа Томовића, ученика трећег разреда београдске гимназије Свети Сава. Самоубиства су се догодила 17. фебруара 2002. године, ван школских објеката, а њихово довођење у везу са деловањем сатанистичке секте у школи нарочито је узнемирило јавност.

БЕЗБЕДНОСТ

1.	Жвакање жваке	1.	Самоубиство
2.	Прављење буке	2.	Физичко нападање
3.	Трчање ходником	3.	Пљачка
4.	Пресецање реда	4.	Силовање
5.	Разговарање када није дозвољено	5.	Поседовање пиштоља и другог оружја
6.	Непоштовање правила одевања	6.	Дрогирање
7.	Бацање отпадака	7.	Алкохолизам
8.	Кашњење	8.	Трудноћа
9.	Губљење задатака	9.	Сексуално насиље
10.	Одговарање професорима	10.	СИДА

Из података приказаних у табели може се закључити да негативне појаве које су биле заступљене у школи пре 50 година заправо уопште нису ни биле озбиљне појаве угрожавања безбедности. Наиме, реч је о дисциплинским преступима ученика међу којима нема појава које би се могле окарактерисати као прекршаји (у смислу казненог права), а камоли као кривична дела. Стање од пре 10 година је радикално измењено: дисциплинске преступе ученика заменила су кривична дела, и то са великим степеном друштвене опасности и социјалне девијације са "високом дозом аутодеструкције". У овом случају уопште се не помињу дисциплински преступи ученика, као да су то превазиђене и нормалне, свакодневне појаве. Ова компарација наводи на закључак да је целокупни контекст безбедности у друштву измењен тако што су у безбедносној проблематици заступљенији деструктивнији облици угрожавања. То се свакако мора довести у везу са измењеним социо-културним амбијентом у којима школе функционишу, а које карактерише нагло ослабљена свест о друштвеним (општим и појединачним) вредностима.

Било би интересантно да постоје подаци о актуелним појавама угрожавања безбедности у школству САД, о чему се само може претпостављати. За нас би било много интересантније да имамо исте податке о стању у нашим школама. Веома је тешко доћи до података који приказују стање пре 50 година. Међутим, поражавајућа је чињеница да данас ретко који орган унутрашњих послова поседује статистичке податке о актуелном стању појава угрожавања безбедности у школама на територији под њиховом месном надлежношћу¹⁴.

СУПРОСТАВЉАЊЕ ПОЈАВАМА УГРОЖАВАЊА БЕЗБЕДНОСТИ У ШКОЛИ

Полазне премисе у изради механизма за унапређење безбедности у школи

Унапређење стања безбедности у школи је проблем изузетно комплексне природе. У тежњи да је унапреде, владе многих земаља су изналазиле разна решења и конструисале различите моделе безбедне школе. Међутим, ни

¹⁴ Из личног искуства аутора на реализацији потпројекта *Превентивна улога полиције на локалном подручју - сектору научног пројекта Полицијске академије Место и улога полиције у превенцији криминалитета - актуелно стање и могућности унапређења.*

један модел није у потпуности заштитио безбедност учесника у васпитно-образовном процесу и имовину школе. Зашто?

Немогуће је у тренутку решити све постојеће проблеме у вези са угрожавањем безбедности у школи. То је спор и дуг процес који захтева корениту промену постојећег, односно изградњу новог механизма за одржавање реда и сигурности у школи; промену стечених навика одређених учесника у васпитно-образовном процесу којима се угрожава или доприноси угрожавању безбедности у школи; развијање безбедносне културе учесника у процесу наставе и свих других лица који приватно или пословно контактирају са школом; повезивање школе са одређеним субјектима националног система безбедности у циљу благовременог идентификовања потенцијалних или актуелних безбедносних проблема и њиховог спречавања и сузбијања; доношење одређених законских и подзаконских прописа; извесне промене у криминалној и казненој политици; ослањање на механизме и тела локалне заједнице; подршку научне и стручне јавности у превазилажењу и решавању постојећих проблема; обезбеђење извесних новчаних средстава за израду и инплементацију система за унапређење безбедности у школи и још много тога за шта је, мора се признати, потребно пуно времена.

С друге стране, немогуће је израдити универзални модел за унапређење безбедности у школи, чији ће обрасци и механизми за решавање проблема подједнако ефикасно функционисати код свих школа у земљи и свету. Стање безбедности у школи је добрим делом рефлексивна стања безбедности у друштву, као и свеукупног друштвеног стања и друштвених промена. Безбедносна проблематика се разликује од земље до земље, па некада није ни приближно уједначена у различитим крајевима једне државе. Тако нпр., друштвени конфликти и ратови доприносе већој присутности оружја у друштву; миграције доприносе хетерогености и стварању мултикултуралног друштва, што може узроковати рађање међунационалних раздора и нетрпељивости; сиромаштво утиче на пораст имовинских деликата и слично, а све се то добрим делом одражава и на понашање учесника у процесу наставе и безбедност у школи.

Затим, сигурно је да ни модел безбедне школе који тренутно осигурава оптималну безбедност у конкретној школи неће заувек функционисати са подједнаком ефикасношћу. Динамика друштва ће свакако довести до појаве нових облика угрожавања на које постојећи механизам заштите неће моћи успешно да одговори. То значи да једном израђен модел безбедне школе мора да прати безбедносу проблематику у друштву и да се у складу с тим мења, дограђује и усавршава.

Израда и инплементација механизма за очување и унапређење безбедности у школи условљена је многим објективним (макро и микро) и субјективним чиниоцима, те се фигуративно може рећи да је "разапета" између актуелне и прогнозиране безбедносне проблематике, општих и конкретних потреба за унапређењем стања безбедности, објективних могућности, (не)постојања воље и знања за решавање проблема и безбедносне културе оних, који имају директан или индиректан контакт са школом и појавама које угрожавају безбедност у школи.

БЕЗБЕДНОСТ

СУБЈЕКТИ ОЧУВАЊА И УНАПРЕЂЕЊА БЕЗБЕДНОСТИ У ШКОЛИ

Унапређење безбедности у школи свакако спада међу национално-безбедносне приоритете. Зато о томе морају да се старају сви чланови друштва. Неки од њих заслужују да буду посебно апострофирани.

Парафразирајући максиму "ко се сам чува, и бог га чува" наводимо да о безбедности у школи првенствено мора да брине Министарство просвете и спорта, односно наставно особље, друге школске службе и сами ученици. Међутим, било би исувише нескромно и претенциозно очекивати да они сами отклањају узроке и последице свих појава угрожавања управо због чињенице да не поседују довољно знања, стручности, искуства, средстава, а ни одређена законска овлашћења која су за то неопходна. Ангажовање поменутих субјеката у очувању безбедности у школи ограничено је законским прописима, односно степеном друштвене опасности или штетности саме негативне појаве. Због тога о томе морају да се старају и друге, законом одређене и овлашћене институције друштва. Тако се ствара извештај систем у коме учествује више субјеката, и то:

- *ученици* - развијањем и изградњом безбедносне културе, ученици ће моћи да схвате значај и неопходност потребе да сами брину о себи и својим друговима и личној, туђој и школској имовини. Важно је да могу благовремено да идентификују потенцијалне облике угрожавања у свом окружењу и самостално или са својим друговима предузму потребне мере на спречавању нежељених последица. Такође је битно да умеју да процене степен опасности појаве угрожавања и да у случајевима прекршаја и кривичних дела о томе хитно известе одређене школске службе или државне органе надлежне за супротстављање таквим појавама. Зато се ученици кроз редовну и другу ванредну наставу морају упознати са појавама угрожавања које се најчешће могу срести у њиховој околини и са начином њиховог понашања у конкретним ситуацијама;
- *наставно особље* - осим што изводе наставу са ученицима, наставници су дужни да својим радом и понашањем обезбеде њихову физичку, здравствену и ментално хигијенску безбедност.¹⁵ Ученицима се кроз наставне и ваннаставне активности мора указати на штетност одређених појава и одређених облика понашања. Тиме се, између осталог, креира њихова безбедносна култура. Такође, наставници морају да саветују и помажу ученицима у решавању личних и других проблема који могу да узрокују појаву угрожавања, односно самоугрожавања. Наставници су дужни да се о повереној имовини школе савесно старају;
- *стручне и специјализоване школске службе* - због нарастајућег обима угрожавајућих појава неопходно је формирање одређених стручних тела или проширење надлежности постојећих служби које ће се специјализовати за праћење безбедносне проблематике у школи и увођење у наставне

---

¹⁵

Наставници су обавезни да дежурају, како у школи, тако и у дворишту, у сарадњи са помоћним особљем и радницима обезбеђења уколико их је школа ангажовала. Такође, ученици морају да дежурају током наставе. Из Упутства о примени Правилника о мерама, начину и поступку заштите и безбедности ученика у установи Министарства просвете Републике Србије. Детаљније у: *Professional Security Systems*, 8/2005:6.

програме садржаја путем којих ће се ученици упознати са потенцијалним опасностима и начинима самозаштите. Потребно је оформити неку врсту референта за безбедност у школи, уз неизоставну сарадњу са секретаром, педагогом и психологом школе;

- *службе физичко-техничког обезбеђења школе* - Многе школе ангажују службе за физичку заштиту објеката разних предузећа за обезбеђење или формирају своје сопствене. За то су потребна извесна финансијска средства, ангажовање одређеног броја лица оба пола, поштовање одређених законских процедура и слично. Неопходно је нагласити значај укључења ученика у процес обезбеђења школе у оном домену и обиму који неће угрозити њихову личну безбедност, а који ће код њих самих развити осећај одговорности за безбедност особља и имовине школе, као нпр. дежурства у учионицама, евидентирање посета особљу школе итд.

Системи техничке заштите објеката итекако помажу у надзору стања у околини и у самој згради школе. Међутим, такви системи су скупи и, имајући у виду да многа школска дворишта у Србији нису осветљена и немају ни најобичнију ограду, тешко да ће у скорије време бити уведени у школе. Слабе стране њихове употребе јесу могућност "заказивања" технике, као и кршење људских права ученика њиховим сталним надзором. Тако је, нпр., познато да ученици дрогу најчешће конзумирају у школским тоалетима, а постављањем уређаја за видео надзор тоалета директно се крши право ученика на интиму;

- *родитељи* - родитељи имају биолошку, природну обавезу да брину о деци и преносе им одређена знања која су база за каснију надоградњу безбедносне културе кроз школовање. Осим тога, родитељи су дужни да при контакту са надлежним службама школе или на родитељским састанцима упозоравају на штетан утицај одређених појава, износе своја мишљења и предлажу решавање постојећих проблема; иницирају формирање одређених тела и удружења родитеља у оквиру којих се разматрају извесни проблеми; организују слободно време деце и младих; у оквиру законских могућности учествују у превенцији појава угрожавања¹⁶; прикупљају новчана средства и слично, а све ради унапређења безбедности у школи;
- *субјекти националног система безбедности и друге владине организације* - службе безбедности су стручне, а законом обавезане и овлашћене за супротстављање појавама угрожавања. Редовна делатност полиције, која је иначе субјект безбедности који се најчешће сусреће с овом проблематиком, није довољна да неутралише све облике угрожавања безбедности у школи. Због тога је развијен посебан пројекат под називом "Школски полицајац - пријатељ и заштитник деце" као платформа за побољшање укупне безбедности у школи¹⁷. И поред постигнутих позитивних ефеката, реални степен ефикасности овог пројекта моћи ће да се сагледа компа-

¹⁶ Инострана искуства указују на то да су могућности ангажовања грађана - добровољаца у пословима полиције на превенцији криминала, у оквиру тзв. *Програма суседских патрола*, највеће управо на пољу превенције малолетничке деликвенције и превенције угрожавања безбедности у школи (Вуковић, 2004:838-840).

¹⁷ О појединостима овог пројекта детаљније у: Бошковић, Симић 2004:761-774.

БЕЗБЕДНОСТ

ративном анализом претходног и актуелног стања тек након протека дужег временског периода.

Осим тога, старешине и стручњаци из Министарства унутрашњих послова би кроз одређене наставне садржаје најбоље могли да упознају децу са потенцијалним опасностима и начинима поступања у одређеним ситуацијама. Решавање одређених проблема који касније могу проузроковати угрожавајуће појаве лакше је уз помоћ стручњака Центра за социјални рад. Предавања радника Министарства здравља и радника других државних служби који имају контакта са зависницима од алкохола и дроге, оболелима од АИДС и других сличних болести, могу убедити ученике у штетност одређених појава и средстава. О улози Министарства просвете и спорта готово да и није потребно говорити. Посебно су значајне активности доношења подзаконских прописа и иницијативе усмерене на унапређење стања безбедности у школи¹⁸, итд.;

- *локална заједница* - покретањем одређених иницијатива, донацијом извесних материјалних средстава, доношењем општих и појединачних подзаконских правних аката којима се регулише одређено понашање грађана и уређује инфраструктура заједнице и на друге начине органи локалне заједнице могу директно или индиректно допринети унапређењу безбедности у школи;
- *привредне, невладине и друге организације* - то су све оне организације и субјекти који могу допринети унапређењу безбедности у школи. Реч је о потенцијалним донаторима у новцу или опреми за заштиту безбедности у школи, организацијама које воде одређене превентивно-едукативне или медијске кампање усмерене против неких појава угрожавања (организације за заштиту жртава насиља и насиља у породици, добровољна ватрогасна удружења, медији и сл.) итд.

За постизање жељеног стања безбедности у школи није довољно само ангажовање појединих наведених субјеката, већ њихово повезивање у извешан систем, што подразумева међусобну сарадњу, заједничко деловање и координиране активности.

ПРИМЕР МОДЕЛА ЗА УНАПРЕЂЕЊЕ БЕЗБЕДНОСТИ У ШКОЛИ

У нашој земљи још увек није израђен општи модел за унапређење безбедности у школи који би садржао основне смернице према којима би свака школа, било да је реч о сеоској или градској и без обзира на то у ком се делу земље налази, уз уважавање локалне безбедносне проблематике, могла да развије механизме за ефикаснију заштиту личне и имовинске сигурности учесника у процесу наставе и имовину школе.

С друге стране, евидентни су појединачни случајеви сарадње школа са субјектима безбедности и представницима локалне и државне власти у настојању да се унапреди безбедност у школи. У томе се свакако издваја случај општине Звездара у Београду. Наиме, припадници ОУП Звездара су међу

---

¹⁸ Нпр., крајем октобра 2004. године министар просвете и спорта, др Слободан Вуксановић, послао је директорима свих школа у Србији допис којим налаже прописивање мера заштите безбедности деце у школи.

првима предузели организационе и функционалне активности на институционализацији безбедности у школи. Тако је полиција "ушла у школе" са задатком да унапреди општу безбедност, што је претеча данашњег пројекта "Школски полицајац"¹⁹. На основу личних и страних искустава, представници Скупштине општине Звездара и ОУП Звездара израдили су "Водич за безбедне школе"(Манојловић, Стевановић 2003). Водич нуди опште смернице за израду модела безбедне школе кроз седам корака који ће, због ограничености простора, бити изложени у кратким цртама²⁰.

Први корак подразумева *формирање Одбора задуженог за безбедност у школи*. Чланови одбора су појединци из претходно наведених субјеката унапређења безбедности у школи. Ово тело може бити самостално, а може функционисати и у оквиру другог, већ постојећег тела школе као што је нпр., Савет школе, Наставно веће и слично. Уколико се школа налази у мултинационалној средини, потребно је да и састав Одбора буде мултинационалан. То подразумева да се седнице и састанци одржавају на језицима свих мањина, што важи и за израду аката који се том приликом доносе. Сваки члан Одбора мора, у домену свог стручног профила, да пружи максимум у изградњи безбедне школе. То захтева: израду оснивачког акта, односно неке врсте статута којим се дефинишу надлежности, дужности, права, одговорност и надзор над радом чланова Одбора; израду одређених планова рада Одбора; прецизирање начина комуникације између чланова Одбора што подразумева израду адресара са контактним телефонима чланова или интернет мрежу; комуникацију Одбора са окружењем за шта је потребно одредити портпарола за односе са јавношћу, израдити веб сајт на интернету преко кога би се заинтересована лица упознавала са актуелним стањем безбедности у школи и слично.

Други корак представља *креирање визије безбедне школе*. У томе би требало да учествују сви субјекти чији су чланови у Одбору за безбедност у школи. Визија мора да буде једноставна и да уважава коментаре, примедбе и сугестије свих који учествују у њеној изради. Њоме се прецизирају детаљи о уређењу, реду и понашању у школском дворишту, учионицима, ходницима, трпезарији, физкултурној сали, дефинише се улога и однос према родитељима, локалној заједници, другим субјектима итд. На основу израђене визије безбедне школе ревидирају се постојећи или се израђују нови документи којима се прецизирају задаци школе. О свему се обавештавају

¹⁹ Један од многих реализованих програма је и "Превенција криминала над школом и ученицима" пројекта "Превенција криминала у локалној заједници", у оквиру реализације пилот пројекта "Полиција у локалној заједници". Задатак програма је био да, кроз активно учешће полиције, школског особља, ученика, родитеља и других заинтересованих организација, агенција и појединаца на имплементацији програма превенције, повећа ниво безбедности ученика и школске имовине, а тиме и побољша квалитет школске средине. Циљеви програма били су: успостављање двосмерне комуникације на релацији ученици, родитељи, школско особље - полиција, у сврху размене информација које се тичу личне и имовинске безбедности; подизање нивоа безбедносне културе ученика, родитеља и школског особља; побољшање односа на релацији ученици, родитељи, школско особље - полиција; повећање нивоа поверења у полицију; повећање степена транспарентности у раду полицијске службе и омогућавање уверавања ученика, родитеља и школског особља у потребу њиховог учешћа у превенцији криминалитета. (Из интерне документације ОУП Звездара. Аутори програма: Манојловић, Д.; Стевановић, Д.; Воштинић, М.)

²⁰ Кораци, односно фазе о којима је реч у Водичу нису насловљене онако како су у овом раду приказане, већ по нумеричком редоследу, као нпр. Корак први, Корак други итд. Иначе, иако је садржај Водича у одређеним деловима несистематичан, двосмислен, недовољно прецизан, по мало конфузан, а у неким сегментима и контроверзан, изузетно је богат конструктивним идејама. Имајући у виду да је то први покушај израде једног оваквог документа, аутори заслужују сваку похвалу.

БЕЗБЕДНОСТ

учесници у процесу наставе и лица којима је у интересу унапређење безбедности у школи, уз могућност измене и допуне визије на основу накнадних примедби и сугестија.

Трећи корак се састоји у *прикупљању и анализирању података о безбедносној проблематици у школи и локалној заједници*. Циљ овог корака јесте прикупљање података о појавама угрожавања безбедности, потом о појавама у међуљудским односима које их нарушавају и појавама које негативно утичу на пријатност боравка и рад у школи. С тим у вези, нарочито су интересантни подаци о предузетим мерама на санкционисању преступа ученика и наставника у школи и ван ње, као и подаци о достигнућима и резултатима ученика у процесу наставе. Извори података су ученици, наставници, школске службе, родитељи и надлежне полицијске службе. Подаци од ученика у процесу наставе и родитеља могу се добити методом разговора, али су значајнији они добијени методом анкете (нарочито подаци о догађајима који нису откривени, а у којима је анкетирано лице виктимизирано или је извршилац преступа²¹). Полиција и правосудни органи већ имају своје статистичке евиденције. Добијени подаци су основа за израду Плана унапређења безбедности у школи. При томе је пожељно анализирати проблематику других школа и њихове методе у супротстављању негативним појавама и искористити могућност преузимања готових решења.

Четврти корак представља *ревизију пројектоване визије безбедне школе* на основу података прикупљених у претходној фази. То подразумева измену првобитних решења, али и допуну визије новим елементима. С друге стране, прецизира се у којим су сегментима рада у школи и функционисања заједнице неопходне промене и о каквим је променама реч, те се у даљем раду на стварању модела безбедне школе тежи превазилажењу постојећих недостатака.

Пети корак јесте *избор адекватне стратегије за унапређење безбедности у школи, израда планова за њену реализацију и њена имплементација*. Начелно, постоје три типа оваквих стратегија. Први тип је Стратегија спречавања појава угрожавања, односно спречавања наступања њихових последица и обухвата реализовање одређених програма против наркоманије, алкохолизма и насиља, инспекције дворишта од стране ватрогасаца и припадника полиције, инспекције трпезарије и кухиње, уградњу одређених алармно-сигналних и других уређаја за техничку заштиту објеката, физичку контролу школских улаза, обуку наставника у активностима којима се унапређује безбедност у школи, креативне радионице које помажу ученицима и наставницима да идентификују и реше проблеме, развој стратегије ђачког управљања, учешће ученика у безбедносном менаџменту школе и слично. Други тип је Стратегија покушаја посредовања која има за циљ смањење обима или елиминацију постојећих проблема кроз реализацију алтернативних едукативних програма, повратак избачених ученика у школе, реализацију наставе са родитељима, посредовање у решавању конфликтних ситуација итд. Трећи тип јесте Стратегија правних средстава која подразумева примену једнократних забрана (нпр., забрана одласка на ђачки излет или екскурзију),

---

²¹ Тзв. студије о жртви и студије самооптуживања. Опширније у - Игњатовић, 1998:92-98.

привремено или трајно изbacивање из школе, вођење поверљивих досијеа и примену политике претње према ученицима и наставницима који крше постојеће прописе о понашању у школи и ван ње. Стратегија за унапређење безбедности у школи најчешће представља неку од могућих комбинација поменутих стратегија.

Начин реализације изабране стратегије прецизира Одбор за безбедност у школи писаним планом рада. Њиме се одређују субјекти, средства и временски рокови за реализацију циљева предвиђених визијом и стратегијом безбедности у школи, уз уважавање законских и подзаконских прописа. Уз то се дефинишу и процедуре за поступање у одређеним ситуацијама (природне непогоде и катастрофе, пожари и сл.).

У оквиру школе формира се и одређено тело за реализацију изабране стратегије, у Водичу названо "Школским центром сигурне школе". То је интегрисана служба ђачке помоћи која кроз рад одређених одељења са обученим и стручним особљем (школска медицинска служба, клиника за тинејџере, саветовалиште, специјално образовање, алтернативно образовање, старање о деци, односи са заједницом итд.) помаже ученицима да буду телесно и ментално здрави и физички и имовински безбедни. Тако се у решавању одређеног проблема могу користити различити - алтернативни методи. Веома успешним су се показала и правила у вези правног саобраћаја у каснијем животу ученика. Проблематичним ученицима се наговештава да, уколико наставе са непримереним понашањем, када одрасту неће моћи да се запосле у одређеним институцијама (у војски, полицији, правосудју), неће моћи да поседују ватрено оружје и слично. Осим тога, школе могу самостално или уз помоћ стручних тела владиног и невладиног сектора да пројектују и имплементирају тзв. *Програме за сузбијање беса* усмерене на превенцију насилништва у школи²².

Шести корак представља упознавање *јавности*²³ са стратегијом и плановима за унапређење безбедности у школи. Јавност се са поменутиим документима може упознати на састанцима у школи или ван ње, уз претходну сагласност школе (реч је о састанцима асоцијација типа родитељ-наставник, Савета родитеља, Школског одбора, јавним састанцима представника локалне заједнице и сл.). И тада постоји могућност њихове измене и допуне. Копије докумената се морају чувати у архивама школе и других субјеката који се старају о безбедности у школи.

Седми корак подразумева *оцену ефикасности рада Одбора за безбедност у школи и постојеће стратегије и планова за унапређење безбедности у школи на основу конкретних учинака и ревизију њиховог састава, односно садржаја*. Управо због службених и приватних обавеза и других околности потребно је преиспитати учешће појединих чланова Одбора. Такође,

²² У три београдске школе у Новом Београду, Старом граду и Вождовцу, од 15. фебруара до 15. јуна 2005. године, ученици са проблемима у понашању су кроз разне радионице учили како да савладају бес. Град је за програм превенције малолетничке деликвенције под називом "Умем боље" издвојио око 2.000.000 динара. Овај програм је током претходне 2004. године реализован у школама на Палилули, Чукарици и Врачару. Кроз њега је прошло 90 основаца, али се одазвао и одређен број њихових родитеља. Са децом су радили стручњаци из Саветовалишта за брак и породицу Градског центра за социјални рад. Опширније у - *Professional Security Systems*, 7/2005:44.

²³ Мисли се на поменуте субјекте заинтересоване за унапређење безбедности у школи.

БЕЗБЕДНОСТ

пожељно је да се поменути документи најмање једном годишње анализирају због динамичности безбедносних појава. Оцена учинка се врши квантитативном и квалитативном оценом стања безбедности у школи. То подразумева компарацију статистичких података о динамици појава угрожавања пре и након имплементације Стратегије, али и оцелукупне радне климе у школи која се најобјективније добија анкетирањем учесника у васпитно-образовном процесу. Последња фаза у циклусу пројектовања безбедне школе уједно је и прва фаза у следећем циклусу унапређења постојећег стања.

Када је реч о имплементацији модела за унапређење безбедности у школама у нашој земљи, пожељна је њихова претходна оцена кроз реализовање одређених пилот пројеката. Пројекте би требало реализовати са мањим циљним групама и одређеним контролним групама, при чему би групе биле репрезенти како сеоских и мањих градских, тако и већих градских средина; како средина са умереном, тако и средина са израженом безбедносном проблематиком; како школа за основно, тако и школа за средње образовање итд.

ЗАКЉУЧАК

Актуелно стање и савремени трендови безбедносне проблематике које, пре свега, одликују знатно већи степен деструктивности и снижавања старосног прага носилаца и жртава појава угрожавања, чине постојеће механизме за очување и унапређење стања безбедности у школи недовољно ефикасним и доводе у питање њихову функционалност. Традиционалне методе за одржавање реда у школи више нису довољне.

С друге стране, друштво до скоро није улагало довољне напоре у превазилажењу и отклањању безбедносних проблема и њихових последица. Не постоје чак ни теоријске поставке за унапређење безбедности у школи. Зато је било неопходно дефинисати основне категорије у вези поменуте проблематике уз свеобухватан приступ проблему. Тако се под безбедношћу у школи мора подразумевати стање оптималне заштићености физичког, моралног и имовинског интегритета директних и индиректних учесника у васпитно-образовном процесу у свим наставним, ваннаставним и другим активностима с тим у вези, као и заштићеност од оштећења или уништења школских објеката и заштићеност од оштећења, уништења или отуђења имовине школе независно од крајњих циљева и намера носилаца угрожавања безбедности. Према томе, објект заштите су ученици, наставници и остало особље школе у свакој ситуацији повезаном с наставом, а вредности којима је потребна заштита су лична и имовинска сигурност учесника у процесу наставе, имовински статус школе као институције и сам процес извођења наставе.

Облици угрожавања безбедности у школи су многобројни, и крећу се у опсегу од дисциплинских преступа ученика и наставника који су са најмањим степеном друштвене опасности, до кривичних дела која су свакако најдеструктивније појаве.

Како се ефикасно супротставити појавама угрожавања? Неопходно је израдити модел, односно стратегију за унапређење безбедности у школи. С једне стране, ови документи морају да пруже опште смернице за рад субјеката

којима је очување безбедности у школи један од приоритета. С друге стране, модел за унапређење безбедности у школи мора да уважи све посебности стања безбедности конкретног социо-културног амбијента у коме се школа налази, и безбедносну процену његовог даљег развоја.

Међутим, развој таквог механизма "коче" одређени проблеми. У домаћем школству, а ни у националном систему безбедности не постоје референтна тела специјализована за свеобухватно унапређење стања безбедности у школи. Код нас још увек не постоји навика да се ученик саслуша и уваже његове потребе и сугестије. Друго, не може се као у свему осталом "копирати запад" и дословце преузети њихови модели за заштиту безбедности у школи. Исто тако, реализацијом пројекта "Школски полицајац" не решавају се сви постојећи проблеми.

Израда и имплементација модела за унапређење безбедности у школи условљена је многим микро и макро објективним факторима; субјективним чињеницама; општом и локалном безбедносном проблематиком; потребама за унапређењем стања безбедности у школи; објективним, првенствено економским могућностима; постојањем знања и политичке и воље менаџмента просвете да се проблеми реше и масовном и професионалном безбедносном културом. Уз то, модел безбедне школе се не може заменити стратегијом националне безбедности или стратегијом за унапређење безбедности општине или града. С друге стране, план безбедности школе мора да буде интегрални део свеопштег школског плана, али и других активности локалне заједнице усмерених на унапређење положаја деце и ученика у друштву²⁴.

Теорија безбедносних наука до сада није посветила заслужену пажњу проблематици безбедности у школи. С тога је неопходно да се на основу постојеће теорије и праксе, уз уважавање стања у друштву и страних искустава, развије теоријска мисао која ће се имплементирати у безбедносну праксу у школама. При том се не сме сметнути с ума да се будућност штити управо данас, јер је сутра можда већ касно.

ЛИТЕРАТУРА:

1. Бошкових, Г.; Симић, Б. (2004), Искуства у реализацији пројекта "Школски полицајац - пријатељ и заштитник деце". *Безбедност* број 5, Београд: Министарство унутрашњих послова Републике Србије.
2. Вуковић, С. (2004), Ангажовање грађана - добровољаца у пословима полиције и превенцији криминалитета. *Безбедност* број 6, Београд: Министарство унутрашњих послова Републике Србије.
3. Ђурђевић, З. (2002), Causality Application in the Trace Analysis of a Committed Criminal Act. *Science - Security - Police*, No 2, Belgrade: Police academy.
4. Закон о јавном реду и миру, *Службени гласник Републике Србије* број 51/1992.

²⁴ С тим у вези, пример добре праксе је ангажовање *Тима за васпитање и образовање* у Пироту, сачињеног од еминентних просветних радника предшколских и школских установа основног и средњег образовања. У оквиру израде *Локалног плана акције за децу*, овај тим је реализовао низ научних истраживања на основу којих је урађена анализа стања васпитно-образовног процеса на подручју општине Пирот. Том приликом је нарочита пажња посвећена проблемима безбедности у школи, насиљу и испољавању агресивности међу децом у школи, заштити ученика од трауматизације и њиховом ослобађању од страхова који су последица насиља и агресивности.

БЕЗБЕДНОСТ

---

5. Игњатовић, Ђ. (1998), *Криминологија*. Београд: Номос.
6. Јовић, Р.; Савић, А. (2004), *Биотероризам, биолошки рат, биолошко оружје*. Београд, Институт за политичке студије.
7. Контрола беса, *Professional Security Systems* број 7 (2005). Београд: ДИИР д.о.о.
8. Кривични закон РС, *Службени гласник СРС* број 26/77 са каснијим изменама и допунама.
9. Манојловић, Д.; Стевановић, Д. (2003), *Водич за безбедне школе*. Београд: Савет за превенцију криминалитета СО Звездара и Јединица за превенцију криминала ОУП Звездара.
10. Маринковић, Д. (2004), Наркоделикти као тежак облик криминала. *Тешки облици криминала*, Београд: Институт за криминолошка и социолошка истраживања и Виша школа унутрашњих послова.
11. Марковић, С. И. (2002), *Моћнији од ЦИА, Електронска шпијунажа у ери глобализације*. Београд: Институт за политичке студије.
12. Мијалковић, С. (2004), Безбедност у школама - Сигнал за узбуну. *Professional Security Systems* број 2, Београд: ДИИР д.о.о.
13. Савић, А. (2004), Од традиционалног ка постмодерном тероризму. *Безбедност* број 5, Београд: Министарство унутрашњих послова Републике Србије.
14. Стајић, Љ.; Мијалковић, С.; Станаревић, С. (2004), *Безбедносна култура*. Београд: Драганић.
15. Школске обавезе, *Professional Security Systems* број 8 (2005). Београд: ДИИР д.о.о.

TOPICAL ISSUES OF SECURITY AT SCHOOLS

Abstract: Issues related to safety at school have not been dealt with in many theoretical works in our country, and mechanism for its practical promotion have not been fully developed. This is why the paper attempts to define and describe its main categories, primarily the factors causing and contributing to the occurrence of threats, objects of security threats at school and values that are subject to attack, as well as existing aspects and forms of security threats at school and methods of opposing them, focusing in particular on the subjects responsible for promoting security at school and a model of a safe school.

Key Words: security, school, jeopardizing security, etiological factors, subjects of security, model of promoting school security.
